

Inž. Franjo Kamenečki
Institut za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela, Poljoprivrednog
fakulteta Sveučilišta, Zagreb

INTENZIVNOST IZVOZA VINA I STOLNOG GROŽĐA I ORIJENTACIJA JUGOSLAVENSKOG VINOGRADARSTVA

U V O D

Važan pokazatelj za orijentaciju vinogradarstva je intenzivnost izvoza. Ono se može mjeriti na dva načina: na bazi proizvodnje i na bazi stanovništva. Određena na bazi proizvodnje, intenzivnost izvoza pokazuje koliki se dio proizvodnje izvozi, odnosno u kojoj je mjeri proizvodnja uključena u međunarodnu podjelu rada. Određena na bazi stanovništva, intenzivnost izvoza pokazuje koliki je izvoz nekog proizvoda po stanovniku. Oba pokazatelja su veoma značajna.

Izvoz predstavlja alociranu potrošnju. Zato veći ili manji izvoz nekog proizvoda utječe na volumen njegove proizvodnje kod date domaće potrošnje. U tom smislu intenzivnost izvoza na bazi proizvodnje pokazuje značenje vanjskog tržišta kao oslonca za razvoj proizvodnje. S tog stajališta ona utječe i na orijentaciju proizvodnje.

Intenzivnost izvoza po stanovniku, opet, pokazuje koliki je izvoz po stanovniku, odnosno omogućuje da se odredi koliki porast potrošnje po stanovniku u zemlji, ili koliki porast stanovništva kod date potrošnje, može kompenzirati izvoz.

Odnosi između intenzivnosti izvoza određene na oba načina mogu biti veoma različiti. Naime, intenzivnost izvoza na bazi proizvodnje može biti mala, a da je izvoz po stanovniku velik, i obrnuto. Stoga se i promjene u izvozu kod različite intenzivnosti različito odražavaju na proizvodnju i domaću potrošnju. Ako je izvoz u odnosu na proizvodnju velik, a po stanovniku malen, tada i relativno velik porast ili pad izvoza u maloj mjeri utječe na potrošnju stanovništva. Ako pak je izvoz na bazi proizvodnje malen, a po stanovniku velik, tada i relativno malen pad ili porast izvoza izaziva velike poremećaje u potrošnji.

Naš je cilj da ispitamo intenzivnost izvoza vina i stolnog grožđa određenu na oba načina i da dobijemo odgovor na pitanje, u kojoj se mjeri jugoslavensko vinogradarstvo može orijentirati na izvoz, odnosno treba li i u kojoj mjeri razvoj vinogradarstva usmjeriti na izvoz.

U tu svrhu analizirali smo intenzivnost izvoza vina i stolnog grožđa u odnosu na proizvodnju u svijetu, po kontinentima i u glavnim evropskim zemljama, te intenzivnost izvoza po stanovniku u glavnim evropskim zemljama.

1. INTENZIVNOST IZVOZA VINA I STOLNOG GROŽĐA U ODNOSU NA PROIZVODNJU

Stavljajući u odnos izvoz vina s proizvodnjom, a izvoz stolnog grožđa s raspoloživom količinom grožđa za potrošnju u svježem stanju (razlika između ukupne proizvodnje i količine prerađene u vino i suho grožđe), dobili smo slijedeće pokazatelje:

a) Intenzivnost izvoza vina

aa) Intenzivnost izvoza vina u svijetu i po kontinentima

Izražen petogodšnjim prosjecima i u postocima proizvodnje, izvoz vina u svijetu i po kontinentima iznosio je:

*Tabela 1 — Izvoz vina u odnosu na proizvodnju u svijetu i po kontinentima
1934/38—1961/65. godine*

Kontinent	1934/38.	1951/55.	1956/60.	1961/65.
Evropa	3,40	4,27	6,32	6,62
Sjeverna Amerika	0,04	0,09	0,11	0,10
Južna Amerika	0,78	0,40	0,66	0,28
Azija	23,33	28,09	28,00	17,16
Afrika	65,88	69,74	71,84	64,82
Oceanija	20,49	4,14	5,64	4,61
Ukupno ¹	10,12	10,24	12,44	10,46

¹ Bez SSSR-a.
Proračunato prema statistici FAO-a.

Od 1934/38. do 1961/65. godine svjetski izvoz vina u odnosu na proizvodnju relativno se nije mijenjao. Iznosio je između 10,12 i 12,44% proizvodnje. Budući da je proizvodnja vina u svijetu istovremeno rasla (između promatranih razdoblja ona je — bez SSSR-a — porasla za 59,81 milijun hl ili za 30,70%), to znači da je svjetski izvoz vina rastao samo u apsolutnom, ali ne i

relativnom smislu. To vrijedi utoliko više, što je do porasta izvoza 1956/60. godine došlo zbog velikog pada proizvodnje i porasta uvoza vina u Zapadnoj Evropi, prvenstveno u Francuskoj.

Dakle, svjetski izvoz vina raste apsolutno, ali ne i relativno, tj. u odnosu na proizvodnju. To znači da je porast proizvodnje vina prvenstveno bio određen potrebama domaćeg tržišta u vinogradarskim zemljama, a ne izvozom. Ovo je bitna konstatacija sa stanovišta razvoja jugoslavenskog vinogradarstva.

Svjetski izvoz vina zauzima svega jednu desetinu proizvodnje i relativno se ne povećava.

Međutim, između kontinenata u tom pogledu postoje velike razlike.

Izvoz vina u Evropi je relativno malen, a u odnosu na proizvodnju se povećava. U promatranim razdobljima povećan je od 3,40 na 6,62%. Dakle, u još većoj mjeri nego u svjetskim razmjerima, vinogradarstvo evropskih zemalja orijentirano je na domaće tržište.

Učešće izvoza u proizvodnji vina Sjeverne i Južne Amerike (0,10 i 0,28% u 1961/65. godini) tako je nisko da je izvoz beznačajan. Njihovo vinogradarstvo isključivo je orijentirano na domaće tržište.

Intenzivnost izvoza vina u Aziji veća je od svjetske, ali se od 1951/65. godine smanjuje, tako da u razvoju vinogradarstva i na tom kontinentu sve veću ulogu ima domaće tržište.

Relativno najveći izvoz vina ima Afrika, gdje zauzima okruglo dvije trećine proizvodnje. Vinogradarstvo Afrike pretežno je, dakle, orijentirano na izvoz. To s razloga što je koncentrirano u svega četiri (glavne) zemlje: Alžir, Maroko, Tunis i Južnoafričku Uniju, od kojih su prve tri isključivo bile orijentirane na izvoz u Francusku, u koju se svrhu i pod čijim utjecajem i razvilo njihovo vinogradarstvo. Drugim riječima, velik izvoz vina u odnosu na proizvodnju u Africi nije rezultat razgranate trgovine u svjetskim razmjerima, već posljedica francuskog uvoza, koji se ranije odvijao između metropole i kolonija. Ovu činjenicu treba posebno istaći, jer se bez nje dobiva deformirana slika o razvoju svjetskog tržišta vina.

Učešće izvoza u proizvodnji vina u Oceaniji također je maleno, osim u 1934/38. godini.

Opći zaključak koji odatle slijedi glasi:

Učešće izvoza u svjetskoj proizvodnji vina općenito je maleno. Vinogradarstvo obiju Amerika isključivo je orijentirano na domaće tržište, izvoz vina u Evropi i Oceaniji relativno je veoma malen, u Aziji zauzima znatan dio proizvodnje, ali se relativno smanjuje, a relativno (i apsolutno) velik izvoz vina u Africi nije rezultat povećane međunarodne podjele rada, već isključivo posljedica francuskog uvoza iz bivših kolonija.

Osim Afrike, dominantnu ulogu u razvoju vinogradarstva na svim kontinentima, ima domaće tržište.

ab) Intenzivnost izvoza vina u glavnim evropskim zemljama

Nisko učešće u proizvodnji vina, svojstveno za Evropu u prosjeku, karakteristično je i za sve glavne evropske zemlje. Ipak, među njima postoje i značajnije razlike.

Relativno najveći izvoz vina u odnosu na proizvodnju ima Portugal, i njegov izvoz zauzima svega oko jedne sedmine proizvodnje.

Sa 14,02% u 1956/60. godini, Jugoslavija se nalazila na drugom mjestu, a sa 8,24% izvezenog vina u 1961/65. godini bila je na trećem mjestu. Drugo mjesto, sa 9,32%, pripadalo je Grčkoj, a četvrto Španjolskoj sa 7,03%. Francuska se sa 6,33% nalazila na petom mjestu, a Italija, iako drugi po redu najveći evropski proizvođač vina, sa svega 3,49% izvoza nalazila se na šestom mjestu.

Tabela 2 — Intenzivnost izvoza vina u odnosu na proizvodnju u glavnim evropskim zemljama 1934/38—1961/65. godine*

Zemlja	1934/38.	1951/55.	1956/60.	1961/65.
Francuska	1,33	2,77	4,36	6,33
Grčka	11,36	6,49	(5,36)	9,32
Italija	3,48	2,26	3,16	3,49
Jugoslavija	(0,45) ¹	3,46	14,02	8,24
Portugal	10,33	13,38	18,46	15,02
Španjolska	7,41	6,09	9,00	7,03
Evropa	3,40	4,27	6,32	6,62

¹ Stara Jugoslavija

Proračunato prema statistici FAO-a i statistici vanjske trgovine Jugoslavije.

Dakle, izvoz vina u glavnim evropskim zemljama je relativno malen, jer u većini zemalja zauzima ispad 10% proizvodnje, a najmanji je u zemljama s najvećom proizvodnjom (Italija, Francuska).

Jugoslavija, naprotiv, s malenim volumenom izvoza, ima relativno veći izvoz vina od većine evropskih zemalja i po intenzivnosti izvoza nalazi se iznad evropskog prosjeka. To vrijedi i za smanjeni izvoz u 1961/65. godini. Istovremeno je učešće izvoza u proizvodnji vina u Jugoslaviji najnestabilnije. To znači da je njen izvoz u veliko mjeri podložan kratkoročnim promjenama na evropskom tržištu.

Izvoz vina u evropskim zemljama zauzima malen dio proizvodnje. Prema tome, dominantnu ulogu u razvoju njihova vinogradarstva ima domaće tržište. To vrijedi i za Jugoslaviju. Zato bi bilo nerealno predviđati da naše vinogradarstvo treba u većoj mjeri orijentirati na izvoz, jer se već sada, iako s malenom proizvodnjom, po učešću izvoza Jugoslavija nalazi iznad evropskog

* Ovu tabelu, kao tabelu 2, str. 5 iz predanog a neobjavljenog autorova rukopisa, sa sadržajem i naslovom jednakim ovom radu, neovlašteno je preuzeo i objavio kao »svoju« ing. Milorad Stojnić odgovorni urednik časopisa »Jugoslavensko vinogradarstvo i vinarstvo« u članku »Mesto Jugoslavije u svetskoj proizvodnji i prometu grožđa«, u navedenom časopisu, God. III, br. 10/1969, kao tabelu 4, str. 7, zatim ing. Nikola Gavrančić, u članku: »Mesto Jugoslavije u svetskoj proizvodnji grožđa i vina«, isti časopis, God. III, br. 12/1969, kao pregled br. 11, str. 5. (Napomena autora.)

prosjeka. To vrijedi utoliko više, što Francuska i Italija, najveći evropski proizvođači vina, izvoze malen dio proizvodnje, pa i relativno maleno povećanje njihova izvoza u odnosu na proizvodnju, daje veliku količinu vina, koja premašuje cjelokupni jugoslavenski izvoz.

Na bazi proizvodnje u 1961/65. godini, porast njihova izvoza adekvatan samo 1% proizvodnje, daje 1,245.780 hl vina, odnosno količinu koja je 2,8 puta veća od ukupnog jugoslavenskog izvoza 1961/65. godine.

Dakle, i malen porast izvoza vina u odnosu na proizvodnju u glavnim evropskim zemljama, može eliminirati Jugoslaviju s evropskog tržišta. Zato se Jugoslavija ne može upuštati u konkurentsku borbu za vanjsko tržište oslanjajući se na količinu.

b) Intenzivnost izvoza stolnog grožđa

Za jugoslavensko vinogradarstvo stolno grožđe je drugi najvažniji proizvod. Intenzivnost njegova izvoza, određena na bazi raspoložive količine grožđa za potrošnju u svježem stanju, iznosila je:

ba) Intenzivnost izvoza stolnog grožđa u svijetu i po kontinentima

Intenzivnost izvoza stolnog grožđa u svijetu manja je od intenzivnosti izvoza vina, ali se za razliku od vina povećava. To posebno vrijedi za Evropu, gdje je od 1956/60. godine najveća.

Tabela 3 — Intenzivnost izvoza stolnog grožđa u svijetu i po kontinentima 1934/38—1961/65. godine

Kontinent	%			
	1934/38.	1951/55.	1956/60.	1961/65.
Evropa	6,11	7,22	12,07	15,38
Sjeverna Amerika	1,15	2,60	4,24	4,20
Južna Amerika	2,14	2,05	—	2,09
Azija	0,21	0,26	—	0,49
Afrika	52,28	8,39	8,49	7,29
Oceanija	0,23	0,19	0,19	0,19
Ukupno	2,74	3,05	5,03	5,73

Na drugom mjestu nalazi se Afrika, a na trećem Sjeverna Amerika. Na ostalim kontinentima ona je tako malena, da izvoz ne predstavlja činioca koji određuje razvoj vinogradarstva.

Evropa, s malenom intenzivnošću izvoza vina, ima najintenzivniji izvoz stolnog grožđa.

bb) Intenzivnost izvoza stolnog grožđa u glavnim evropskim zemljama

Intenzivnost izvoza stolnog grožđa u glavnim evropskim zemljama bitno je različita. To je rezultat naglašene specijalizacije u vinogradarskoj proizvodnji, posebno u proizvodnji stolnog grožđa.

Tabela 4 — Intenzivnost izvoza stolnog grožđa u glavnim evropskim zemljama 1934/38—1961/65. godine

Zemlja	1934/38.	1951/55.	1956/60.	1961/65.
Bugarska	—	57,70	62,23	51,72
Francuska	5,23	15,73	10,98	12,93
Grčka	0,59	1,03	1,39	1,54
Italija	13,13	8,79	21,58	21,62
Jugoslavija	(4,67) ¹	4,46	5,61	5,16
Španjolska	13,17	15,00	21,22	25,19
Evropa	6,11	7,22	12,07	15,38

¹ Stara Jugoslavija

Najintenzivniji izvoz stolnog grožđa ima Bugarska, u kojoj izvoz zauzima više od 50% raspoložive količine. To znači da je ta zemlja specijalizirana u proizvodnji i izvozu. Na drugom mjestu nalazi se Španjolska, gdje izvoz obuhvaća četvrtinu raspoložive količine, a na trećem je mjestu Italija. Više od 10% izvozi još Francuska.

S izuzetkom Grčke, u kojoj je izvoz stolnog grožđa relativno najmanji (Grčka je orijentirana na izvoz suhog grožđa), najnižu intenzivnost izvoza stolnog grožđa između evropskih zemalja ima Jugoslavija.

Dok se po intenzivnosti izvoza vina nalazi iznad evropskog prosjeka, po intenzivnosti izvoza stolnog grožđa Jugoslavija se nalazi među posljednjim evropskim zemljama.

2. IZVOZ VINA I STOLNOG GROŽĐA PO STANOVNIKU

Izvoz vina i stolnog grožđa po stanovniku u glavnim evropskim zemljama u 1961/65. godini iznosio je:

Tabela 5 — Izvoz vina i stolnog grožđa pa stanovniku u glavnim evropskim zemljama 1961/65. godine

Zemlja	Vino (l)	Stolno grožđe (kg)
Bugarska	—	21,19
Francuska	8,28	0,71
Grčka	3,64	2,38
Italija	4,29	3,74
Jugoslavija	2,28	0,66
Portugal	21,25	—
Španjolska	6,00	2,71

Najveći izvoz vina po stanovniku ima Portugal, a najveći izvoz stolnog grožđa Bugarska. Po izvozu vina na drugom mjestu nalazi se Francuska, a na trećem Španjolska. U ostalim zemljama izvoz ne dostiže 5 l po stanovniku. Između promatranih zemalja najmanji izvoz po stanovniku ima Jugoslavija.

Jugoslavija se, dakle, nalazi među prvim evropskim zemljama po intenzivnosti izvoza vina u odnosu na proizvodnju, ali je posljednja po intenzivnosti po stanovniku.

Izvoz od svega 2,28 l vina po stanovniku tako je malen da ga lako nadoknadi malen porast potrošnje po stanovniku ili porast stanovništva.

Prema izvozu stolnog grožđa po stanovniku sve zemlje daleko zaostaju za Bugarskom, a najvažnije su Italija, Španjolska i Grčka.

S izvozom od svega 0,66 kg stolnog grožđa po stanovniku, Jugoslavija se nalazi na posljednjem mjestu između glavnih evropskih zemalja. Zato i neznan porast potrošnje po stanovniku, ili porast stanovništva, kompenzira cjelokupni izvoz stolnog grožđa. U tom smislu postojeći izvoz stolnog grožđa u Jugoslaviji je beznačajan.

3. ZAKLJUČCI

a) Intenzivnost izvoza vina, određena na bazi proizvodnje, u svijetu je općenito malena i ne povećava se. Izvoz obuhvaća okruglo jednu desetinu proizvodnje vina,

Intenzivnost evropskog izvoza se povećava, ali je malena. U 1961/65. godini u Evropi je izvezeno svega 6,62% proizvedenog vina.

b) Intenzivnost izvoza vina malena je u svim glavnim evropskim zemljama, a najmanja u Italiji i Francuskoj, tj. kod najvećih proizvođača vina.

c) S izvozom koji je obuhvaćao 8,24% proizvodnje vina, Jugoslavija se 1961/65. godine nalazila među prvim evropskim zemljama i iznad evropskog prosjeka.

d) Relativno malen izvoz vina u odnosu na proizvodnju, ukazuje na to da razvoj vinogradarstva prvenstveno određuje domaće tržište.

e) Intenzivnost izvoza stolnog grožđa općenito je malena, a za razliku od vina, povećava se. Najintenzivniji izvoz stolnog grožđa u odnosu na proizvodnju ima Evropa.

f) Od glavnih evropskih zemalja najintenzivniji izvoz stolnog grožđa imaju Bugarska, Španjolska i Italija.

Sa 5,16% Jugoslavija se nalazi na pretposljednem mjestu u Evropi i (ispred Grčke).

g) Izvoz vina po stanovniku u glavnim evropskim zemljama općenito je malen, a najmanji je u Jugoslaviji, gdje je 1961/65. godine iznosio svega 2,28 l. Isto vrijedi za izvoz stolnog grožđa, koji je u Jugoslaviji iznosio svega 0,66 kg po stanovniku.

h) Malen porast potrošnje po stanovnika, ili porast stanovništva u Jugoslaviji može lako nadoknaditi cjelokupni izvoz vina i stolnog grožđa.

i) Jača orijentacija Jugoslavije na izvoz vina nije moguća, jer tako nije orijentirana nijedna evropska zemlja. Realno je očekivati na izvoz vina u Jugoslaviji u odnosu na proizvodnju bude na evropskom nivou.